

ОСОБЛИВОСТІ ОСКАРЖЕННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ В АДМІНІСТРАТИВНО-ДЕЛІКТНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Однією із особливостей адміністративно-деліктного провадження є способи і порядок оскарження рішень щодо застосування адміністративних стягнень. На відміну від класичних судових процесів, рішення у справах про адміністративні правопорушення можуть бути оскаржені в адміністративному порядку, в порядку адміністративного судочинства і в апеляційному порядку. Це, з одного боку, розширює коло можливостей особи оскаржити рішення, яке вона вважає неправомірним, але, з іншого боку, вимагає від особи глибоких знань норм законодавства, якими визначається спосіб і порядок оскарження таких рішень. Стадія перегляду рішення в адміністративно-деліктному провадженні є факультативною, однак це не зменшує її значення у забезпеченні принципу законності в інституті адміністративної відповідальності.

У сучасних наукових дослідженнях питанню оскарження рішення у справах про адміністративні правопорушення, зокрема рішень суду, приділяється надзвичайно мало уваги. В той же час важливим інструментом у забезпеченні законності рішень про накладання адміністративного стягнення, поряд із контролем з боку вищестоящих органів і посадових осіб, прокурорським наглядом, є можливість реалізації зацікавленими особами свого права на оскарження щодо прийнятого рішення у справах про адміністративні проступки [4]. Така можливість, з одного боку, виступає юридичною гарантією забезпечення та дотримання прав і законних інтересів осіб, які притягаються до адміністративної відповідальності та інших учасників адміністративно-деліктного провадження, з іншого, як зазначає В. К. Колпаков, дисциплінує тих, кому доручено застосовувати адміністративні стягнення [5, 123].

Рішення про накладання адміністративного стягнення може бути прийнято у судовому і адміністративному порядку. Якщо рішення прийнято в адміністративному порядку суб'єктом владних повноважень, особа може реалізувати своє право на звернення до вищого органу або скористатися механізмами судового захисту від неправомірних рішень, передбаченими в Кодексі адміністративного судочинства [8, 7].

У випадку, якщо рішення у справі про адміністративне правопорушення винесено в судовому порядку, виокремлюються два різновиди можливостей переглянути прийняте рішення: оскарження і опротестування.

Ініціатором перегляду рішення у справах про адміністративні правопорушення є суб'єкт, який подає скаргу з метою захисту своїх прав, свобод та законних інтересів. Перегляд рішення у справах про адміністративні правопорушення можливий за наявності трьох підстав, а саме: правової, фактичної та процесуальної [5, 76].

Правовою підставою оскарження рішення у справах про адміністративні правопорушення, в першу чергу, є Конституція України, яка закріплює право кожного на захист будь-якими не забороненими законом засобами своїх прав і свобод від порушень і протиправних посягань та гарантує кожному право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб. Правовим актом, яким врегульовані процесуальні питання порядку оскарження рішення, прийнятого судом у справі про адміністративні правопорушення, є Кодекс України про адміністративні правопорушення. Стаття 287 КУпАП визначає, що постанову по справі про адміністративне правопорушення може бути оскаржено особою, щодо якої її винесено, а також потерпілим. Відповідно до положень ст. 290 КУпАП постанова по справі може бути також опротестована прокурором. Отже, виходячи зі змісту даних статей можна сказати, що законодавець визначає трьох суб'єктів, які можуть виступати ініціаторами порушення стадії перегляду постанови у справі, — це особа, яка притягається до адміністративної відповідальності, потерпілий і прокурор. Однак ці положення певною мірою звужують коло осіб, наділених правом оскаржити прийняте рішення. Варто звернути увагу на те, що ст. 270 закріплюється, що інтереси особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, і потерпілого, які є неповнолітніми або особами, що через свої фізичні або психічні вади не можуть самі здійснювати свої права у справах про адміністративні правопорушення, мають право представляти їх законні представники (батьки, усиновителі, опікуни, піклувальники), які також є учасниками адміністративно-деліктного провадження. Стаття 271 КУпАП визначає, що одним з учасників провадження у справах про адміністративні правопорушення є захисник, який має право знайомитися з матеріалами справи; заявляти клопотання; за дорученням особи, яка його запросила, від її імені подавати скарги на рішення органу (посадової особи), який розглядає справу.

Таким чином, існує необхідність в усуненні розбіжностей шляхом внесення доповнень до змісту ст. 287 КУпАП стосовно осіб, які мають право на оскарження постанови у справі про адміністративне правопорушення: особа, яка притягається до адміністративної відповідальності, потерпілий, захисник та законні представники.

Другою групою підстав перегляду постанови по справі є фактичні підстави. У теорії адміністративно-правової науки питання, пов'язані з адміністративною відповідальністю, є найбільш суперечливими [7, 97]. Це стосується як самого поняття адміністративної відповідальності, так і її змісту та обсягу. Як зазначає В. К. Колпаков, активність дискусій щодо названої правової категорії значною мірою обумовлена, по-перше, широтою застосування терміна «адміністративна відповідальність» у юридично-науковій, правозастосовчій, загальноосвітній сферах і на побутовому рівні, по-друге, двоїстою позицією законодавця, який використовує цей термін у численних нормативних актах, але не дає його визначення [5, 75]. Однак, які б визначення не наводили науковці щодо даного явища, загалом під адміністративною відповідальністю розуміють

сукупність адміністративно-правових відносин, які виникають у результаті примусового застосування уповноваженим суб'єктом заходів впливу до особи, яка вчинила протиправне діяння. Виникнення, зміна чи припинення адміністративно-правових відносин у юридичній літературі завжди пов'язуються виключно з юридичними фактами (певними життєвими обставинами, умовами, ситуаціями). В. Б. Авер'янов вказував, що адміністративно-правові відносини, хоча і моделюються в абстрактних адміністративно-правових нормах, об'єктивно виникають із настанням певних, передбачених адміністративно-правовими нормами юридичних фактів, котрі є підставою також зміни або припинення зазначених правовідносин [1, 182]. Отже під фактичними підставами перегляду рішення у справі про адміністративне правопорушення, слід розуміти винесені судом рішення (постанови, ухвали), які, на погляд особи, що притягається до адміністративної відповідальності, потерпілого, їх законних представників, захисника, порушують права і законні інтереси останніх або, на думку прокурора, є незаконними чи необґрунтованими. При цьому слід звернути увагу, що визначення неправомірності дій суб'єкта владних повноважень, перегляд справи в адміністративно-деліктному провадженні залежить, в першу чергу, від думки осіб, наділених правом оскарження чи опротестування рішення по справі, оскільки у разі погодження з рішенням суду процедура перегляду справи не може розпочатися [6, 38].

Останньою підставою, що є необхідною для оскарження чи опротестування постанови по справі, є процесуальна підстава. В. К. Колпаков до документальних підстав відносить наявність документів, оформлених відповідно до встановлених вимог [5, 76]. Згідно з положеннями ст. ст. 268–271, 287 та 290 КУпАП процесуальними підставами порушення стадії перегляду постанови по справі визначаються: скарга особи, яка притягається до адміністративної відповідальності; скарга потерпілого; скарга законних представників як особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, так і потерпілого; скарга захисника; протест прокурора. Крім того, враховуючи положення ст. 294 КУпАП України, процесуальною підставою оскарження рішення в адміністративній справі може виступити апеляційна скарга осіб, які не брали участь у справі, але, розглядаючи справу, суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси чи обов'язки.

Відповідно до ч. 2 ст. 294 КУпАП постанова судді у справі про адміністративне правопорушення може бути оскаржена особою, яку притягнуто до адміністративної відповідальності, її законним представником, захисником, потерпілим, його представником. Апеляційна скарга подається до відповідного апеляційного суду через місцевий суд, який виніс постанову. Останній протягом трьох днів надсилає апеляційну скаргу разом із справою у відповідний апеляційний суд. Безпосередній апеляційний перегляд здійснюється суддею судової палати апеляційного суду в кримінальних справах.

Прописаний в законодавстві порядок звернення з апеляційною скаргою містить окремі суперечливі позиції. Зокрема, однією з особливостей діяльності судді в адміністративно-деліктному провадженні є накладення певних видів

адміністративних стягнень, а саме адміністративного арешту [6, 37]. Виконання даного виду стягнення визначається ст. 326 КУпАП, положення якої не узгоджуються із ст. 291 КУпАП, оскільки постанова про накладення даного виду стягнення виконується негайно після її оголошення, не враховуючи можливість її оскарження. Таким чином, особа, стосовно якої суддею винесено постанову про накладення адміністративного стягнення у вигляді арешту, за будь-яких обставин позбавлена можливості реалізувати своє право на оскарження.

Слід сказати, що КУпАП не завжди містив норму, яка забезпечувала можливість оскарження судового рішення в адміністративно-деліктній справі. Така можливість з'явилась у зв'язку з прийняттям Закону України за № 586-17 від 24 вересня 2008 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо вдосконалення регулювання відносин у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху» [3]. А тому виключення можливості оскарження постанови суду про застосування адміністративного арешту викликає певні заперечення, адже, по суті, мова йде про виконання постанови, яка не набрала законної сили.

Усунення цієї прогалини можливе шляхом доповнення статті КУпАП, яка регламентує процедуру і строки подачі скарги на постанову у справі про адміністративне правопорушення, положенням про те, що постанова у справі про адміністративне правопорушення може бути оскаржена зацікавленою особою в десятиденний строк з моменту її отримання останніми, про що в матеріалах справи повинно бути відповідне документальне підтвердження. При цьому до десятиденного строку не зараховується триденний строк, визначений для направлення справи до суб'єкта, уповноваженого здійснювати перегляд постанови по справі про адміністративне правопорушення, або направлення справи за підвідомчістю, у разі з'ясування, що справа надійшла не до правомочного суб'єкта [9]. Крім того, доцільним уявляється виключення ст. 326 КУпАП, оскільки вона містить норми, які суперечить Конституції України та законодавству України про адміністративну відповідальність.

Стосовно строків оскарження рішення у справі про адміністративне правопорушення в юридичній літературі висловлювалась думка про те, що в певних випадках (велика віддаленість обласних центрів від райцентрів, а звідси і потреба на пересилку матеріалів справи; призначення експертизи; витребування додаткових матеріалів) вони занадто короткі і в процесі оскарження рішення про притягнення особи до адміністративної відповідальності, скасування постанови і направлення справи на новий розгляд може закінчитися загальний строк накладення адміністративного стягнення на особу правопорушника [2, 21], що в свою чергу призведе до припинення адміністративно-деліктного провадження і порушення принципу невідворотності покарання. У зв'язку з цим, пропонувалось або збільшити строк притягнення особи до адміністративної відповідальності до 6 місяців, або закріпити можливість зупинення цих строків в період оскарження постанови по справі [4]. На наш погляд, доцільною є саме друга пропозиція, оскільки збільшення строку притягнення до відповідаль-

ності саме до 6 місяців є не обґрунтованим і не завжди необхідним, а також суперечить принципу швидкості та економічності адміністративного процесу. Що ж стосується пропозиції зупинення строків накладення адміністративного стягнення, то вона є оптимальною, оскільки ці строки зупиняються саме на час, необхідний для вирішення окремих питань.

Адміністративно-деліктне законодавство встановлює межі перегляду справи. Так, апеляційний суд переглядає справу в межах апеляційної скарги, при цьому суд апеляційної інстанції не обмежений доводами апеляційної скарги, якщо під час розгляду справи буде встановлено неправильне застосування норм матеріального права або порушення норм процесуального права. Крім того, апеляційний суд може дослідити нові докази, які не досліджувалися раніше, якщо визнає обґрунтованим ненадання їх до місцевого суду або необґрунтованим відхилення їх місцевим судом.

За результатами перегляду постанови по справі про адміністративне правопорушення, порушеного за скаргою чи протестом прокурора, приймається одне з таких рішень: залишення апеляційної скарги чи протесту прокурора без задоволення, а постанову без змін; скасування постанови та закриття провадження у справі; скасування постанови та прийняти нової постанов; зміна постанови [4].

У разі визнання апеляційним судом, що суд першої інстанції правильно встановив всі обставини справи і прийняв рішення з додержанням вимог матеріального і процесуального права, апеляційна скарга чи протест прокурора залишається без задоволення, а постанова без змін. Що ж стосується питання скасування чи зміни постанови у справі, то КУпАП не визначає підстав, відповідно до яких приймаються такі рішення.

Слід також відзначити, що закон забороняє посилення адміністративного стягнення у разі зміни постанови в частині його накладення. Після завершення перегляду постанови по справі про адміністративні правопорушення постанова апеляційного суду набирає законної сили негайно після її винесення, є остаточною і оскарженню не підлягає. Сама ж справа, у строк не пізніше п'яти днів повертається до суду першої інстанції.

У підсумку слід відзначити, що оскарження судового рішення у справах про адміністративні правопорушення має суттєві відмінності від оскарження рішення, винесеного в адміністративному порядку. Це вимагає особливого правового регулювання апеляційного оскарження рішень у справах про адміністративні правопорушення, внесення низки змін і доповнень до Кодексу про адміністративні правопорушення з урахуванням завдань провадження у справах про адміністративні правопорушення. Перспективними напрямками удосконалення перегляду рішень суду першої інстанції, винесених у справах про адміністративні правопорушення, на наш погляд, варто визнати: розширення кола осіб, які мають право на апеляційне оскарження, за рахунок осіб, які не брали участі у розгляді та вирішенні справи про адміністративний делікт, однак судом вирішено питання про їх права, свободи, інтереси чи обов'язки, а також особи, яка склала протокол про адміністративний делікт; уточнення строків апеляційного оскарження та момент їх обчислення; чітке нормативне

закріплення в окремій статті; конкретизація повноважень апеляційного суду за наслідками розгляду справи тощо.

Література

1. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник. У 2 т. Т. 1. Загальна частина / редкол.: В. Б. Авер'янов (голова). — К. : Юрид. думка, 2004. — 584 с.
2. Демський Е. Особливості перегляду постанови у справі про адміністративне правопорушення // Юридична Україна. — 2009. — № 2. — С. 20–24.
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення регулювання відносин у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху : Закон України // Відомості Верховної Ради України. — 2009. — № 10–11. — Ст. 137.
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення // Відомості Верховної Ради Української РСР. — 1984. — Дод. до № 51. — Ст. 1122.
5. Колпаков В. К. Адміністративна відповідальність (адміністративно-деліктне право) : навч. посіб. / В. К. Колпаков. — К. : Юрінком Інтер, 2008. — 256 с.
6. Курило О. Апеляція на постанову суду про адміністративне правопорушення: перші кроки — перші проблеми / О. Курило С. Биля // Юридична Україна. — 2009. — № 4. — С. 36–38.
7. Миколенко О. І. Концептуальні підходи щодо кодифікації законодавства про адміністративну відповідальність // Проблеми систематизації законодавства України про адміністративні правопорушення : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. 7–8 груд. 2006 р. — Сімф., 2006. — С. 95–100.
8. Насадюк А. Обжалование по единому стандарту // Юридическая практика. — 2009. — № 29.
9. Проект Кодексу України про адміністративні проступки від 26 травня 2004 року № 5558 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=18191.

Анотація

Тодощак О. В. Особливості оскарження судових рішень в адміністративно-деліктному провадженні. — Стаття.

Стаття присвячена визначенню характерних рис перегляду судових рішень у справах про адміністративні правопорушення. Визначені напрямки удосконалення правового регулювання апеляційного перегляду рішень судів першої інстанції у справах про адміністративні правопорушення і запропоновані зміни до Кодексу про адміністративні правопорушення.

Ключові слова: адміністративно-деліктне провадження, оскарження судових рішень у справах про адміністративні правопорушення, строки оскарження рішень у справах про адміністративні правопорушення, апеляція у справах про адміністративні правопорушення, право на апеляцію у справах про адміністративні правопорушення.

Аннотация

Тодощак О. В. Особенности обжалования судебных решений в административно-деликтном производстве. — Статья.

Статья посвящена определению характерных признаков пересмотра судебных решений по делам об административных правонарушениях. Определены направления совершенствования правового регулирования апелляционного пересмотра решений судов первой инстанции по делам об административных правонарушениях и предложены изменения в Кодекс об административных правонарушениях.

Ключевые слова: административно-деликтное производство, обжалование судебных решений по делам об административных правонарушениях, сроки обжалования решений по делам об административных правонарушениях, апелляция по делам об административных правонарушениях, право на апелляцию по делам об административных правонарушениях.

Summary

Todoschak O. V. Specifics of appeal of the courts decisions in administrative-tort procedure. — Article

The article is devoted to the definition of the characteristic features of the review of the courts decisions on the cases of administrative offences. There are defined ways of improvement of the legal regulation of the appeal review of the courts of the first instance decisions on the cases of administrative offences and changes to the Code of Ukraine on the administrative offences are suggested.

Keywords: administrative-tort procedure, appeal of the courts decisions on the cases of administrative offences, terms of the appeal of the courts decisions on the cases of administrative offences, appellate procedure of the courts decisions on the cases of administrative offences, right on the appellate procedure of the courts decisions on the cases of administrative offences.